

รูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น: การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ

Teaching Model Based on The Concept of Intergenerational Learning for Local Wisdom Transmission: A Systematic Review

อุษณา พิมพร¹ และชนบพร แสงวณิช²

Usana Pimporn¹ and Khanobbhorn Sangvanich²

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Faculty of Education, Chulalongkorn University

E-mail¹ : f.usana.pp@gmail.com

Date Received : 21 July 2024

Date Revised : 9 December 2024

Date Accepted : 7 January 2025

Date Published online : 27 March 2025

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้จากบทความวิจัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศเกี่ยวกับรูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยอาศัยกระบวนการทบทวนงานวิจัยอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) กำหนดหัวข้อ 2) กำหนดวัตถุประสงค์ 3) กำหนดเกณฑ์การคัดเลือก 4) กำหนดวิธีการสืบค้นเอกสาร 5) การประเมินคุณภาพ 6) วิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ และ 7) นำเสนอผล มีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้ 1) บทความวิจัยที่ศึกษารูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจากฐานข้อมูลของในประเทศและต่างประเทศ 2) บทความวิจัยที่ตีพิมพ์ในระยะเวลา 5 ปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 ถึง พ.ศ. 2565 และ 3) บทความวิจัยเกี่ยวข้องกับรูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเท่านั้น ผลการคัดกรองตามเกณฑ์ที่กำหนด พบว่า 1) มีการจัดกิจกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยชุมชนหรือหน่วยงานอื่นมากกว่าสถานศึกษา 2) องค์ประกอบหลักในการจัดกิจกรรม มี 3 องค์ประกอบ คือ 2.1 การสานสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้สูงอายุ 2.2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเด็กและผู้สูงอายุ และ 2.3 การสร้างความภาคภูมิใจร่วมกัน 3) สื่อการสอนที่ใช้มีความหลากหลาย และ 4) การวัดและประเมินผลมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของแต่ละโครงการ จากการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบจึงเสนอแนะให้มีการ

² ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (corresponding author)

พัฒนากิจกรรมตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษาเพิ่มขึ้น นอกจากนี้เพื่อเรียนรู้และเห็นคุณค่าแล้วควรมีกิจกรรมที่สานความสัมพันธ์ มีพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างเด็กและผู้สูงอายุ เพื่อเป็นการลดช่องว่างระหว่างวัยของผู้เรียนและปราชญ์ชาวบ้าน และเสริมสร้างให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : ศิลปศึกษา, รูปแบบการสอน, การเรียนรู้ระหว่างวัย, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การทบทวนอย่างเป็นระบบ

Abstract

This study analyzes and synthesizes knowledge from research articles, both in Thailand and abroad, related to teaching models based on the concept of intergenerational learning for local wisdom transmission. A systematic review process consists of 7 steps: 1) Define the topic, 2) Define the objectives, 3) Set selection criteria, 4) Determine the document search methods, 5) Assess quality, 6) Analyze and synthesize knowledge, and 7) Present the results. The selection criteria are as follows: 1) Research articles study teaching models based on the concept of intergenerational learning combined with local wisdom from both in Thailand and abroad databases, 2) Research articles published within the last five years, from 2018 to 2022, and 3) Research articles specifically related to teaching methods based on the concept of intergenerational learning for local wisdom transmission. The screening process based on the specified criteria yielded the following results: 1) Community or non-school organizations are more involved in organizing activities than educational institutions, 2) Activity organization comprises three main components: 2.1 Fostering relationships between children and the elderly, 2.2 Knowledge exchange between children and the elderly, and 2.3 Creating mutual pride, 3) Diverse teaching materials are utilized, and 4) Measurement and evaluation criteria vary depending on the objectives of each project. Based on a systematic literature review, it is recommended to develop activities following the concept of intergenerational learning to transmit local wisdom within educational institutions. In addition to fostering learning and appreciation, There should be activities that foster relationships. There is a space for mutual learning between children and the elderly, aimed at reducing the generational gap between learners and local wisdom keepers, and fostering sustainable development.

Keywords: Art Education, Teaching Model, Intergenerational Learning, Local Wisdom, Systematic Reviews

บทนำ

ในอดีตผู้สูงอายุมักเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับในฐานะผู้ถ่ายทอดประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมให้กับเยาวชน เพื่อให้แน่ใจว่าวัฒนธรรมนั้นจะไม่สูญหายไป (Bostrum et al., 2000) แต่ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความสัมพันธ์ของคนในสังคมทุกระดับโดยทั่วไปมีช่องว่างระหว่างวัยเพิ่มมากขึ้น ซึ่งอาจส่งผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี วัฒนธรรมและการเห็นคุณค่าของคนรุ่นใหม่ได้

หนึ่งในแนวทางที่พัฒนาขึ้นในแถบตะวันตกเพื่อแลกเปลี่ยนทักษะและประสบการณ์ของประชากรต่างรุ่น ที่ไม่จำกัดแต่เพียงให้เด็กเป็นผู้เรียนรู้จากผู้ใหญ่เพียงอย่างเดียว ได้แก่ “หลักสูตรการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัย” (Intergenerational Program) คือ กระบวนการที่นำประชากรต่างวัยกันมาปฏิบัติสัมพันธ์กันผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ลักษณะต่าง ๆ (ฐิติกาญจน์ อัครกุล, 2564) ซึ่งปัจจุบันผู้รู้ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ อรวีภา มงคลดาว และอาชัญญา รัตนอุบล (2565) พบว่า ปัจจุบันการทอดผ้าของคนที่พื้นที่ตำบลบ่อสวกกำลังเข้าสู่ขั้นวิกฤต เพราะประชาชนชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ แต่ขาดการถ่ายทอดให้เยาวชนรู้จัก อีกทั้งความแตกต่างระหว่างวัยก็ส่งผลให้เกิดความยากลำบากในการสื่อสารระหว่างกัน ทำให้เกิดความไม่เข้าใจกัน และนำไปสู่ “ช่องว่างระหว่างวัย” พัฒนภานุ ทูลธรรม, ปริญญา หวันเหลี่ยม, สุเทพ คำเมฆ และพิกุล จิตมณี (2563) พบว่า ช่องว่างระหว่างวัยนี้เป็นสาเหตุหนึ่งที่เป็นอุปสรรคสำหรับการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลบ้านหนอง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ส่งผลทำให้เด็กและเยาวชนขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติ รวมถึงขาดการปลูกฝังจิตสำนึกถึงความเป็นท้องถิ่นเพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังได้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้หลักสูตรการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัย (intergenerational program) จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่พัฒนาขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตบนฐานของการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของกลุ่มคนที่มีวัยแตกต่างกัน โดยเป็นกระบวนการที่เปิดพื้นที่ให้บุคคลที่มีวัยแตกต่างกันได้มาปฏิบัติสัมพันธ์ร่วมกันผ่านกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบต่าง ๆ ทั้งในระบบ เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรของโรงเรียน มหาวิทยาลัย และนอกระบบ เช่น การจัดกระบวนการในชุมชน องค์กร หรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนทักษะและองค์ความรู้ระหว่างกัน และเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นระหว่างประชากรต่างวัยในชุมชน (ฐิติกาญจน์ อัครกุล, 2561) นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้ระหว่างวัยยังมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการรับมือสังคมผู้สูงอายุในปัจจุบัน ขณะเดียวกันในมุมมองของผู้สูงอายุเองมองว่าเยาวชนเป็นคนที่ก้าวร้าว รุนแรง และไม่สามารถสื่อสารหรือทำกิจกรรมอื่นใดร่วมกันได้ ซึ่งไม่ตรงกับความเป็นจริง การมองภาพในมุมลบเช่นนี้เป็นอุปสรรคในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือถ่ายทอดภูมิปัญญาระหว่างวัยนำไปสู่ความห่างเหิน และสร้างผลกระทบกับการดำรงอยู่ภายในชุมชน (อรวีภา มงคลดาว และอาชัญญา รัตนอุบล, 2565) อีกทั้งแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างวัย (Inter-generational relationship) ส่วนใหญ่มาจากการปฏิบัติ ไม่ใช่การทำวิจัย ในขณะที่การเรียนรู้รูปแบบอื่น ๆ มีการศึกษายาวนานทางวิชาการและมีงานวิจัยมากมายมาสนับสนุน (ฐิติกาญจน์ อัครกุล, 2564) ซึ่งการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบเป็นวิธีที่ใช้ในการรวบรวมและเรียบเรียงความรู้ในการสืบค้นข้อมูลหลักฐานทาง

วิทยาศาสตร์ และสังเคราะห์เป็นข้อมูลใหม่ การทบทวนอย่างเป็นระบบเป็นวิธีการที่มีมานาน และเป็นวิธีการที่มีประโยชน์ โดยเป็นการจัดการกับข้อมูลปริมาณมากให้สะดวกต่อการนำไปใช้ประโยชน์ ทำให้มองเห็นภาพรวมของข้อมูล (อัมพร จงเสรีจิตต์ และนิคม มูลเมือง, 2556)

ดังนั้นบทความนี้จึงเป็นการศึกษาถึงรูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในปัจจุบันโดยการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ และได้ข้อมูลสำหรับนำไปพัฒนาการเรียนการสอนตามแนวคิดระหว่างวัยร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้จากบทความวิจัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยกระบวนการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบตามที่เสนอโดยสถาบัน The Joanna Briggs Institute for Evidence Based Nursing & Midwifery (Pearson et al., 2007) ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) กำหนดหัวข้อ 2) กำหนดวัตถุประสงค์ 3) กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกบทความวิจัย 4) กำหนดวิธีการสืบค้นเอกสาร 5) การประเมินคุณภาพบทความวิจัย 6) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้จากบทความวิจัย และ 7) การนำเสนอผลของการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ สืบค้นจากบทความวิจัยทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 – 2565 (ค.ศ. 2018 - 2022) คัดเลือกจากบทความวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนด ดังนี้

กระบวนการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

เกณฑ์ที่ 1 คือ บทความวิจัยสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่ตีพิมพ์ในระยะเวลา 5 ปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 – 2565 (ค.ศ. 2018 - 2022) ใช้คำสำคัญในการค้นหา ได้แก่ การเรียนรู้ระหว่างวัย, การเรียนรู้ของเด็กและผู้สูงอายุ, ผู้สูงอายุและเยาวชน, Intergenerational learning และ Intergenerational Program based on local wisdom ในฐานข้อมูล Eric และ ThaiJo ได้ผลงานวิจัย จำนวน 1,411 เรื่อง

เกณฑ์ที่ 2 คือ บทความวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบ วิธีการวิจัย และรูปแบบของผลลัพธ์ของรูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้การการเรียนรู้ระหว่างวัยร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้บทความวิจัย จำนวน 10 เรื่อง

เกณฑ์ที่ 3 คือ คัดเลือกบทความวิจัยตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยใช้รายการประเมินคัดกรองงานวิจัย (Check list) พร้อมทั้งคัดเลือกงานวิจัยที่ตรงกับคำถามการวิจัย ตัดบทความวิจัยที่ซ้ำและตัดบทความวิชาการได้บทความวิจัย จำนวน 7 เรื่อง โดยบทความวิจัยทุกเรื่องตีพิมพ์ในวารสารที่ได้รับการรับรองคุณภาพมาตรฐาน มีผู้ทรงคุณวุฒิในการกลั่นกรองผลงานเพื่อตีพิมพ์

จากนั้นรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบบันทึกรูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วสรุปผลการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ กระบวนการคัดเลือกบทความวิจัยที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 ระบบการคัดเลือกบทความวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัย เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผลการศึกษา

ผลการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ (Systematic Review) เรื่อง “รูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น: การทบทวนอย่างเป็นระบบ” จากฐานข้อมูลทั้งในและต่างประเทศ ERIC และ Thai Journals Online (ThaiJO) จากบทความวิจัยตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ได้บทความวิจัยจำนวนทั้งหมด 7 เรื่อง ดังนี้

1) รูปแบบการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ระหว่างวัยของผู้สูงอายุและเด็กในสถานศึกษา โดย ชามะภัทร สิทธิอำนาจ และคณะ (2562)

2) ผลการจัดกระบวนการการศึกษาครอบครัวโรงเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นฐานที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุและเยาวชน โดย จุฑาทพ จิตวิสัย และอาชญญา รัตนอุบล (2562)

3) การพัฒนาต้นแบบกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันแบบพหุวัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับเด็กและเยาวชน โดย ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย (2563)

4) แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ระหว่างวัยของปราชญ์ชุมชน เยาวชน และผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาชุมชนผ้าไหมและผ้าฝ้ายทอมือ โดย อรวิภา มงคลดาว และอาชญญา รัตนอุบล (2565)

5) The Intergenerational Learning Activities Based on Local Wisdom: Lesson Learned from Baan Huay Sapan Samakkee Community, Kanchanaburi Province โดย Sajjasophon (2019)

6) Sharing Indigenous Knowledge through Intergenerational Digital Storytelling: Design of a Workshop Engaging Elders and Youth โดย Hausknecht et al. (2021)

7) Process of Local Wisdom Transfer to Promote Good Relationship between the Elderly and New Generations โดย Ueangchokchai (2022)

จากบทความวิจัยทั้ง 7 เรื่อง สามารถสรุปได้ดังตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ตารางสรุปบทความวิจัยรูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ที่	ผู้จัด		การจัดกิจกรรม						สื่อการสอน				การวัดและประเมินผล	
			กิจกรรม สานสัมพันธ์คนต่างวัย แลกเปลี่ยน ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้			การสร้าง ความภาคภูมิใจร่วมกัน		สื่อบุคคล	สื่ออุปกรณ์ระดมความคิด	สื่อภูมิปัญญาท้องถิ่น	สื่อเทคโนโลยี		
	สถานศึกษา	ชุมชน/หน่วยงานอื่น		เด็กถ่ายทอดให้ผู้สูงอายุ	ผู้สูงอายุถ่ายทอดให้เด็ก	ผู้สูงอายุและเด็กถ่ายทอด ให้กันและกัน	การสร้างผลงานร่วมกัน	การจัดแสดงผลงาน /การประชาสัมพันธ์ ความสำเร็จของกิจกรรม						
1	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	-
2	-	✓	✓	-	-	✓	✓	-	✓	✓	✓	-	✓	✓
3	-	✓	✓	-	✓	-	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	-
4	-	✓	✓	-	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓
5	✓	✓	✓	-	✓	-	-	-	✓	✓	✓	-	✓	-
6	✓	-	✓	-	✓	-	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓
7	-	✓	✓	-	-	✓	✓	✓	✓	-	✓	-	✓	✓

สรุปผลการศึกษา

จากตารางที่ 1 สามารถสรุปข้อมูลสำคัญได้ดังนี้

1) ด้านรูปแบบการสอน รูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในปัจจุบันถูกจัดโดยชุมชน/หน่วยงานอื่นมากกว่าสถานศึกษา บทความวิจัยที่นำเสนอรูปแบบการสอนที่จัดโดยชุมชน/หน่วยงานอื่นเพียงอย่างเดียวมีจำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ บทความวิจัยเรื่อง 1. ผลการจัดกระบวนการการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นฐานที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุและเยาวชน (จุฑาทิพย์ จิตวิสัย และอาชัญญา รัตนอุบล, 2562) 2. การพัฒนาต้นแบบกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันแบบพหุวัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับเด็กและเยาวชน (ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย, 2563) 3. แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ระหว่างวัยของปราชญ์ชุมชน เยาวชน และผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาชุมชนผ้าไหมและผ้าฝ้ายทอมือ (อริวิภา มงคลดาว และอาชัญญา รัตนอุบล, 2565) และ 4. Process of Local Wisdom Transfer to Promote Good Relationship between the Elderly and New Generations (Ueangchokchai, 2022) บทความวิจัยที่นำเสนอรูปแบบการสอนที่จัดโดยสถานศึกษาเพียงอย่างเดียวมีจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ บทความวิจัยเรื่อง 1. รูปแบบการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ระหว่างวัยของผู้สูงอายุและเด็กในสถานศึกษา (ชามาภัทร สิทธิอำนาจ และคณะ, 2562) และ 2. Sharing Indigenous Knowledge through Intergenerational Digital Storytelling: Design of a Workshop Engaging Elders and Youth (Hausknecht et al., 2021) และบทความวิจัยที่นำเสนอรูปแบบการสอนที่จัดโดยทั้งสถานศึกษาและชุมชนหรือหน่วยงานอื่นมีจำนวน 1 เรื่อง ได้แก่ The Intergenerational Learning Activities Based on Local Wisdom: Lesson Learned from Baan Huay Sapan Samakkee Community, Kanchanaburi Province (Sajjasophon, 2019)

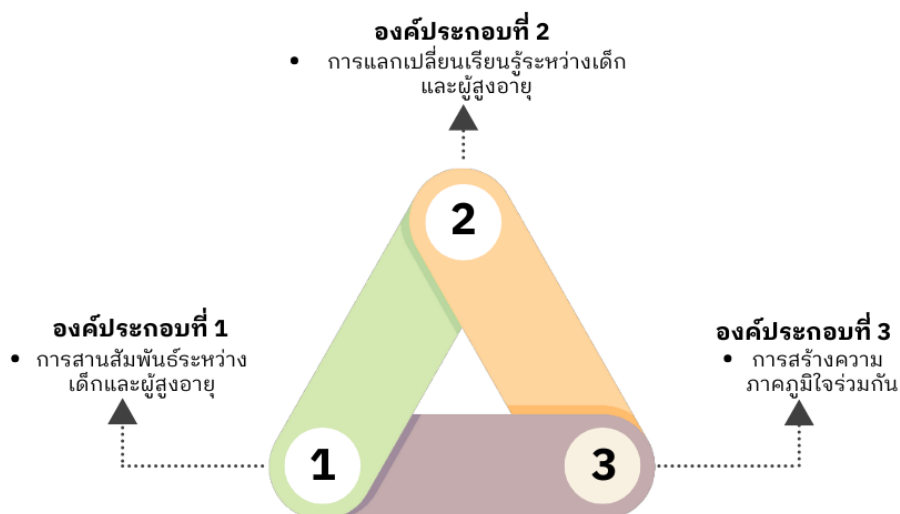
2) ด้านองค์ประกอบหลักของการจัดกิจกรรม รูปแบบกิจกรรมตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากงานวิจัยทั้ง 7 เรื่อง พบว่า องค์ประกอบหลักของกิจกรรม ประกอบด้วย

1. การสานสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้สูงอายุ ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสัมภาษณ์ หรือการเล่นเกมที่เอื้อต่อสภาพร่างกายของเด็กและผู้สูงอายุ เป็นต้น

2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเด็กและผู้สูงอายุเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น เด็กถ่ายทอดให้ผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุถ่ายทอดให้เด็ก ผู้สูงอายุและเด็กถ่ายทอดให้กันและกัน เป็นต้น

3. การสร้างความภาคภูมิใจร่วมกัน เช่น การสร้างผลงานร่วมกันระหว่างเด็กและผู้สูงอายุ การจัดแสดงผลงาน การประชาสัมพันธ์ความสำเร็จของการจัดกิจกรรม เป็นต้น

ผลการศึกษาสามารถสรุปองค์ประกอบหลักของกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ดังนี้

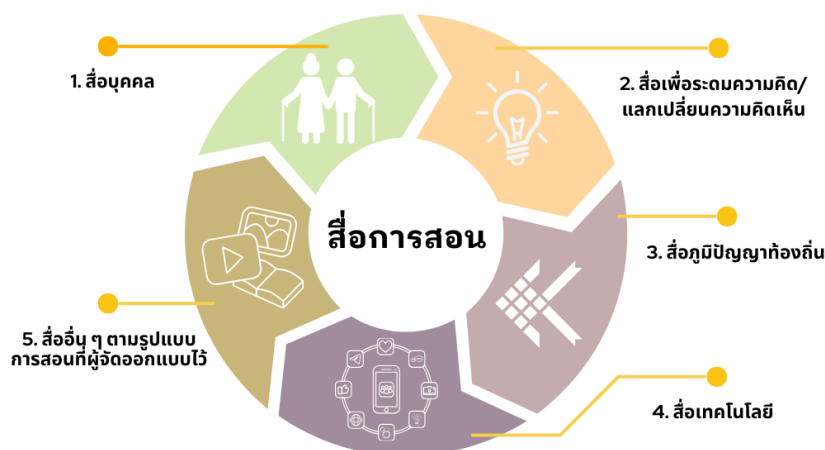
ภาพที่ 1 โครงสร้างองค์ประกอบหลักของกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

3) **ด้านสื่อการสอน** มีการใช้สื่อการสอนที่หลากหลาย มีความยืดหยุ่น สามารถเลือกใช้ได้ตามรูปแบบการจัดกิจกรรม เช่น

1. สื่อบุคคล ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้สูงอายุ ที่มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น
2. สื่ออุปกรณ์ระดมความคิด/แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้แก่ กระดาษ ปากกา เป็นต้น
3. สื่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ อุปกรณ์สำหรับฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น สถานที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น พิพิธภัณฑ์ ป่าชุมชน เป็นต้น
4. สื่อเทคโนโลยี ได้แก่ คอมพิวเตอร์ มือถือ เป็นต้น

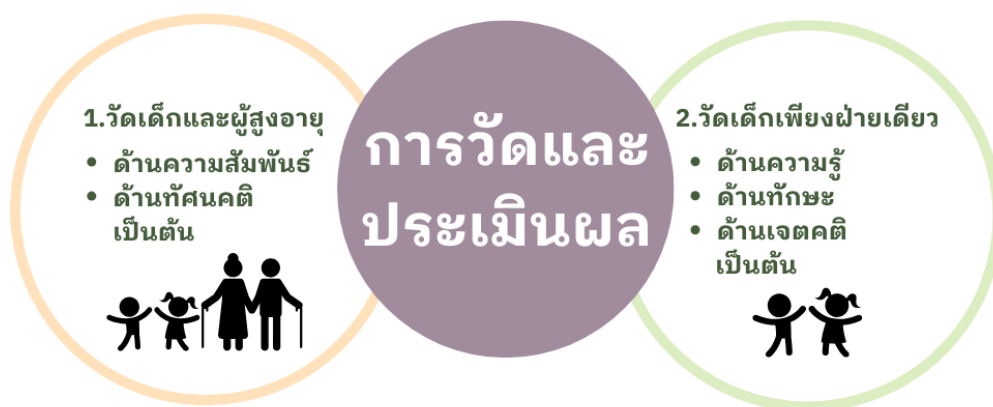
นอกจากนี้ยังสามารถเพิ่มเติมสื่ออื่น ๆ ตามรูปแบบการสอนที่ผู้จัดออกแบบไว้ให้เหมาะสมกับเด็กและผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม

ผลการศึกษาสามารถสรุปองค์ประกอบหลักของสื่อการสอนของกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ดังนี้

ภาพที่ 2 สรุปรูปแบบสื่อการสอนของกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

4) **ด้านการวัดและประเมินผล** มีการวัดประเมินผลที่หลากหลายขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของแต่ละงานวิจัย มีบทความวิจัย จำนวน 4 เรื่อง ที่วัดผลทั้งเด็กและผู้สูงอายุ ได้แก่ 1. ผลการจัดกระบวนการการศึกษา นอกกระบบโรงเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นฐานที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุและเยาวชน (จุฑาทิพย์ จิตวิสัย และอาชัญญา รัตนอุบล, 2562) 2. แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ระหว่างวัยของปราชญ์ชุมชน เยาวชน และผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาชุมชนผ้าไหมและผ้าฝ้ายทอมือ (อรวิภา มงคลดาว และอาชัญญา รัตนอุบล, 2565) 3. Sharing Indigenous Knowledge through Intergenerational Digital Storytelling: Design of a Workshop Engaging Elders and Youth (Hausknecht et al., 2021) และ 4. Process of Local Wisdom Transfer to Promote Good Relationship between the Elderly and New Generations (Ueangchokchai, 2022) ผ่านเครื่องมือที่หลากหลาย เช่น แบบสัมภาษณ์ การสะท้อนคิด แบบสังเกตพฤติกรรม เป็นต้น และมีบทความวิจัยจำนวน 2 เรื่อง ที่วัดประเมินผลเด็กเพียงฝ่ายเดียว ได้แก่ 1. การพัฒนาต้นแบบกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันแบบพหุวัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับเด็กและเยาวชน (ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย, 2563) และ 2. The Intergenerational Learning Activities Based on Local Wisdom: Lesson Learned from Baan Huay Sapan Samakkee Community, Kanchanaburi Province (Sajjasophon, 2019) ผ่านเครื่องมือที่หลากหลาย เช่น แบบประเมินตนเองของเด็กก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม แบบประเมินด้านเจตคติ ความรู้ และทักษะ แบบประเมินใบงาน แบบสังเกตพฤติกรรม แบบประเมินการนำเสนอผลงาน เป็นต้น และมีบทความวิจัย จำนวน 1 เรื่อง ได้แก่ รูปแบบการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ระหว่างวัยของผู้สูงอายุและเด็กในสถานศึกษา (ชามภักดิ์ สิริธำอานวย และคณะ, 2562) ที่ไม่ได้นำเสนอแนวทางการวัดและประเมินผลในบทความเนื่องจากเป็นการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการจำเป็น และแนวทางในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ระหว่างวัยในบริบทของสถานศึกษา ผลการศึกษาสามารถสรุปองค์ประกอบหลักของการวัดและประเมินผลของกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ดังนี้

ภาพที่ 3 สรุปรูปแบบของการวัดและประเมินผลของกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัย เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

สรุปการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัยปัจจุบันจัดโดยชุมชน/หน่วยงานอื่นมากกว่าในสถานศึกษา โดยกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นควรเริ่มจากการสานความสัมพันธ์ของผู้เรียนและผู้สูงอายุก่อนนำไปสู่การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัย เช่น เด็กถ่ายทอดให้ผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุถ่ายทอดให้เด็ก ผู้สูงอายุและเด็กถ่ายทอดให้กันและกัน เป็นต้น และสุดท้ายคือการสร้างความภาคภูมิใจร่วมกันด้วยการทำงานร่วมกัน หรือการประชาสัมพันธ์ความสำเร็จของโครงการผ่านการจัดแสดงผลงานสู่สาธารณะ ในด้านสื่อการสอนมีการใช้สื่อการสอนที่หลากหลายตามกิจกรรมที่ใช้ โดยในส่วนของกาวัดและประเมินผลมีการวัดประเมินตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในแต่ละเรื่อง สามารถวัดได้ทั้งเด็กและผู้สูงอายุหรือวัดเด็กเพียงฝ่ายเดียว

การอภิปรายผลการวิจัย

ผลการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ พบว่า งานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ในระยะเวลา 5 ปี ถึงปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นการจัดกิจกรรมโดยชุมชนหรือหน่วยงานอื่นที่ไม่ใช่โดยสถานศึกษาเป็นหลัก เนื่องจากชุมชนมีความพร้อมทั้งบุคลากรด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในบริบทของสถานศึกษาที่มีจำนวนน้อยกว่าอาจเป็นเพราะมีข้อจำกัดบางประการ โดยผลการศึกษาของ ชามาภัทร สิทธิอำนาจ และคณะ (2562) พบว่าอุปสรรคในการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัยจากกรณีศึกษา 17 โรงเรียน คือ 1. การไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้สูงอายุ 2. งบประมาณจำกัด 3. เวลาในการดำเนินงานของครู และ 4. สภาพแวดล้อมของโรงเรียน ส่วนปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดกิจกรรม คือ 1. วิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา 2. งบประมาณสำหรับดำเนินนโยบายสถานศึกษา และ 3. การสนับสนุนจากเครือข่ายและชุมชน

ด้านรูปแบบการสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วยการสานสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้สูงอายุผ่านกิจกรรมต่าง ๆ จากนั้นจึงนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเด็กและผู้สูงอายุเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และการได้จัดทำผลงานร่วมกัน การแสดงผลงาน หรือการประชาสัมพันธ์ความสำเร็จของการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความภาคภูมิใจร่วมกัน เช่นเดียวกับ ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย (2563) ที่พบว่า กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันแบบพหุวัยควรเริ่มต้นจากการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีของคนหลายช่วงวัย ซึ่งได้แก่ ผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาและผู้เรียนรู้ที่เป็นเด็ก เยาวชน แล้วจึงให้ความสำคัญกับขั้นตอนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นลำดับต่อไป ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยหลายเรื่องในบริบทสังคมไทยที่มุ่งเน้นการทำงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหลัก

ด้านสื่อการสอนมีการใช้สื่อการสอนที่หลากหลายตามรูปแบบวิธีการสอน อาจมีการใช้สื่อเทคโนโลยี/โซเซียลมีเดีย มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเพิ่มขึ้น เช่น จากกรณีศึกษา iPads and paintbrushes: integrating digital media into an intergenerational art class (Heydon et al., 2016) ได้มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัยโดยการใช้สื่อเทคโนโลยีมาใช้ในการ

พัฒนาการอ่านออกเขียนได้ของเด็ก โดยบูรณาการเข้ากับกิจกรรมศิลปะผ่านสื่อบน Ipad กิจกรรมจะมีทั้งให้เด็กและผู้สูงอายุได้ทำความรู้จักกัน กระตุ้นให้ทั้งสองฝ่ายได้เกิดการพูดคุยเกี่ยวกับศิลปะ ช่วยกันออกแบบแฟ้มสะสมผลงานเพื่อจัดเก็บผลงานศิลปะของเด็ก ทำภาพปะติด เช่น ภาพปลาไดโนเสาร์ และนำภาพเหล่านั้นไปสร้างเป็นภาพเคลื่อนไหวและบันทึกเสียงพากย์ลงในคลิปเพื่อเพิ่มความน่าสนใจให้ผลงาน ทำให้เด็กและผู้สูงอายุได้ทำงานและพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการอภิปรายเกี่ยวกับงานศิลปะของศิลปินต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากจะทำให้ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดความรู้ให้เด็กแล้วยังได้เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาตนเองให้ทันต่อยุคสมัย อีกทั้งกิจกรรมศิลปะยังช่วยส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมให้กับเด็กได้ โดย Wang (2023) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาศิลปะต่อการสืบทอดวัฒนธรรมว่า งานศิลปะเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรม การที่ผู้เรียนได้ชื่นชมผลงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เรียนรู้การสืบทอดแบบดั้งเดิม เพิ่มเติมการที่ผู้เรียนรู้จักผสมผสานสิ่งใหม่ เช่น การใช้เทคโนโลยีและความคิดสร้างสรรค์ผ่านกิจกรรมศิลปะ จะทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจและยอมรับประเพณีวัฒนธรรมของตนได้มากขึ้น

ด้านการวัดและประเมินผลกิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัยขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของโครงการ มีรูปแบบการวัดและประเมินผลทั้งการวัดเด็กและผู้สูงอายุและการวัดเด็กเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งการประเมินผลการเรียนรู้ระหว่างวัยจะไม่เน้นการประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ในด้านทักษะที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรม เนื่องจากมีใช่เป็นเป้าหมายหลักในการจัดกิจกรรม แต่จะเน้นการประเมินระดับความสัมพันธ์อันเป็นเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้ซึ่งเป็นสิ่งที่วัดได้ยาก เนื่องจากนิยามของความสัมพันธ์มีองค์ประกอบในการวัดที่แตกต่างกันตามการตีความ งานวิจัยในต่างประเทศจึงไม่นิยมที่จะประเมินผลจากการจัดกิจกรรม แต่ประเมินจากการสังเกตจากความรู้สึกของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน (ชามาภัทร สิทธิอำนาจ, 2564)

นอกจากนี้การสอนตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยนี้มีประโยชน์ต่อหลายภาคส่วน โดย จิตติกาญจน์ อัครกุล (2561) พบว่า หลักสูตรการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัยนั้นมีประโยชน์ทั้งต่อผู้สูงอายุ เด็ก และเยาวชนที่เข้าร่วม รวมถึงระดับชุมชนและสังคม โดยมีประโยชน์ด้านทัศนคติ สุขภาพกาย สุขภาพจิต ทักษะความรู้ พฤติกรรม และมีส่วนช่วยเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับชุมชนและสังคมต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) ควรมีการพัฒนากิจกรรมตามแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในบริบทของสถานศึกษาเพิ่มขึ้น เช่น การบูรณาการกิจกรรมในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ กิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ กิจกรรมโครงการพัฒนาทักษะอาชีพหรือโครงการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนชาวบ้านที่เป็นผู้สูงอายุได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญา

ท้องถิ่นร่วมกับสถานศึกษา โดยจัดกิจกรรมได้ทั้งในและนอกสถานศึกษา เช่น สถานศึกษาพาผู้เรียนไปเรียนรู้กับปราชญ์ภูมิปัญญาที่เป็นผู้สูงอายุในชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับสถานศึกษา เป็นต้น

2) นอกจากการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว ครูควรมีการผสมผสานกระบวนการที่ส่งเสริมการสานสัมพันธ์ เปิดพื้นที่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนและผู้สูงอายุ มีการสร้างความร่วมมือในการสร้างสรรค์ผลงานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกัน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ทั้งสองทางไม่ใช่เพียงทางใดทางหนึ่ง อีกทั้งยังช่วยลดช่องว่างระหว่างวัยของผู้เรียนและปราชญ์ชาวบ้านให้ได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัยอย่างเป็นระบบและเกิดความเข้มแข็งในสถานศึกษา อันจะนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัยนอกหลักสูตรและการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัยในสถานศึกษาเพิ่มขึ้น เพื่อพัฒนากิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและชุมชนในบริเวณใกล้เคียง

2) ควรมีการใช้แนวคิดการสังเคราะห์งานวิจัย (Meta Analysis) มาใช้สังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเพิ่มขึ้นเพื่อสังเคราะห์งานวิจัยในเชิงปริมาณ

เอกสารอ้างอิง/References

จุฑาทิพย์ จิตวิสัย และอาชัญญา รัตนอุบล. (2562). ผลการจัดกระบวนการการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นฐานที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุและเยาวชน. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา*, 14(2), 1-12. [https://so01.tci-](https://so01.tci-thaijo.org/index.php/OJED/article/view/221363/152606)

[thaijo.org/index.php/OJED/article/view/221363/152606](https://so01.tci-thaijo.org/index.php/OJED/article/view/221363/152606)

ชามาภัทร สิทธิอำนาจ, พิณสุตา สิริธรรังศรี และอุทัย บุญประเสริฐ. (2562). รูปแบบการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ระหว่างวัยของผู้สูงอายุและเด็กในสถานศึกษา. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 13(1), 275-285. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/rmuj/article/view/249764>

ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย. (2563). การพัฒนาต้นแบบกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันแบบพหุวัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับเด็กและเยาวชน. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่*, 21(3), 24-38.

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/cmruresearch/article/download/240637/168173/860657>

ฐิติกาญจน์ อัครกุล. (2561). การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็ก: รูปแบบและผลลัพธ์ของหลักสูตร. *วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ.*, 11(1), 226-242.

https://so05.tci-thaijo.org/index.php/edjour_stou/article/download/131354/100830/356966

ฐิติกาญจน์ อัครกุล. (2564). *กะเทาะเปลือกแนวคิดและแนวปฏิบัติ “การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัย: ผู้สูงอายุและเด็กหรือเยาวชน”* (พิมพ์ครั้งที่ 1). ภาพพิมพ์.

- พัฒนาคุณ ทูลธรรม, ปริญญา หวันเหลี่ยม, สุเทพ คำเมฆ และพิกุล จิตมณี. (2563). การพัฒนาแนวทางการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านเรื่องเล่า : กรณีศึกษา ตำบลบ้านหนองอำเภอสอง จังหวัดแพร่. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 9(2), 78-90. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/NBJ/article/view/251651/170934>
- อริภา มงคลดาว และอาชัญญา รัตนอุบล. (2565). แนวทางการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ระหว่างวัยของประชาชนชุมชน เยาวชน และผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาชุมชนผ้าไหมและผ้าฝ้ายทอมือ. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี*, 33(1), 65-79. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/edupsu/article/view/243384>
- อัมพร จงเสรีจิตต์ และนิคม มูลเมือง. (2556). การทบทวนอย่างเป็นระบบ(Systematic reviews). *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, 1(1), 87-105. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/liberalartsjournal/article/view/95513>
- Bostrum, A., Castellon, R., Gush, C., Hatton-Yeo, A., Klerq, J., Kort, N., Maintao, S., Newman, S., Ohsako, T., Sawano, Y. & Veelken, L. (2000). *Intergenerational Programmes: Public Policy and Research Implications An International Perspective*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000128018>
- Hausknecht, S., Freeman, S., Martin, J., Nash, C. & Skinner, K. (2021). Sharing Indigenous Knowledge through Intergenerational Digital Storytelling: Design of a Workshop Engaging Elders and Youth. *Educational Gerontology*, 47(7), 285-296. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03601277.2021.1927484#d1e306>
- Heydon, R., Mckee, L., & Daly, B. (2016). iPads and paintbrushes: integrating digital media into an intergenerational art class. *Language and Education*, 31(4), 351-373. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09500782.2016.1276585>
- Pearson, A., Field, J., & Jordan, Z. (2007). *Evidence-Based Clinical Practice in Nursing and Health Care : assimilating research, experience, and expertise*. Blackwell Publishing Ltd.
- Sajjasophon, R. (2019). The Intergenerational Learning Activities Based on Local Wisdom: Lesson Learned from Baan Huay Sapan Samakkee Community, Kanchanaburi Province. *Naresuan University Journals*, 12(3), 120-132. <https://www.journal.nu.ac.th/JCDR/article/view/Vol-12-No-3-2019-120-132/1556>
- Ueangchokchai, C. (2022). Process of Local Wisdom Transfer to Promote Good Relationship between the Elderly and New Generations. *Higher Education Studies*, 12(2), 86-96. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1361270.pdf>

Wang, N. (2023). A new model of intergenerational experiential art education: caring for vulnerable groups, inheriting cultural heritage and realizing social responsibility. *Journal of Sociology and Ethnology*, 5(10), 106-114.
https://www.clausiuspress.com/assets/default/article/2023/11/21/article_1700624581.pdf

<https://he02.tci-thaijo.org/index.php/JMARD/article/view/269678/186590>